

שׁוֹת בְּהִלְכָה לְשׁוֹלְחַן שֶׁבֶת

מֵאֵת הַרֵב מֹשֶׁה חַיִּים חֲנוּנֵי שְׁלִיט״א

ג'ליון מס' 67

דיני 'כלי שמלאכתו להיתר'

התפתחות גזירות 'המוקצה': בזמן נחמיה בן חכליה היו מהעם שנכשלו באיסורי שבת, ולכן גזרו חכמים גדר וסייג לשמירת השבת. בתחילה כדי לגדור את העם גזרו ואסרו בטלטול את כל הכלים, גם כלים שמלאכתו להיתר, פרט למספר מועט של כלים שהשימוש בהם תדיר מאוד שעליהם מעולם לא גזרו, והם מקצוע של דבילה (סכין שחותכין בה דבילה) וזוהמא ליסטרון של קדירה (כף גדולה שמסלקין בה לכלוך הצף בבישול) וסכין קטנה שעל גבי שולחן.

כאשר ראו חכמים שחזרו העם להיזהר בהלכות שבת הקלו יותר בגזירה זו והתירו טלטול 'כלי שמלאכתו להיתר' לצורך גופו ומקומו, ובשלב מאוחר יותר חזרו והתירו טלטול כלי היתר אף מחמה לצל, דהיינו לכל שימוש או צורך שהוא¹.

דוגמאות מצויות לכלי שמלאכתו להיתר; כסא, ספסל, שולחן, משקפיים, טרמוס, מטאטא, לוח שנה, לול תינוק, מברשת לאסלה, סכום, צלחות, כוסות ומפות שולחן. שהגם שהם כלי היתר אין לטלטלם שלא לצורך².

ההגדרה של שימוש שלא לצורך כלל: כתבו הפוסקים שגם כלי שמלאכתו להיתר אין לטלטלו אלא לצורך, כגון שמטלטלו לצורך שמירת החפץ עצמו (שטלטול זה אסור בשאר סוגי המוקצה), אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו, שימוש שלא לצורך כלל היינו כשמטלטלו שלא לצורך שבת³, וכתבו הפוסקים שאפילו אם שלח את בנו שיביא לו כלי מהחדר השני, ואחר כך נמלך ורוצה שיביאו לו כלי אחר, או שטעה הבן והביא לו חפץ אחר, ושולחו שוב, אם לא מפריע לו שהכלי יישאר כאן, אסור לטלטל את הכלי להחזירו למקומו, וכן כל כיוצא בזה⁴.

אמנם, יש כלים שמלאכתו להיתר שמעולם לא היו בכלל הגזירה, ומותר לטלטלם אף שלא לצורך כלל, כגון כתבי הקודש ואוכלים⁵.

האחרונים להתיר לבדוקה גם אם נפלה בשבת עצמה, אף שכאשר הייתה מחוברת לקיר לא היה ניתן להוציאה משם בשבת, אין בזה דין 'מיגו דאתקצא' היות והיא בכלל כתבי הקודש שלא גזרו עליהם כלל¹⁵. אף אם המזווה נמצאת בתוך הנרתיק שלה, ניתן להוציאה מהנרתיק וללמוד ממנה¹⁶.

אם המזווה כרוכה באופן שלא ניתן לפותחה בהיתר כגון שהשקית העוטפת אותה דבוקה בדבק חזק וכדומה, הרי היא 'מוקצה'¹⁷. ומכל מקום אם היא מוטלת על הריצפה, בכל אופן מותר להרימה משום בזיון כתבי בקודש, ועדיף להרימה בשינוי אם אפשר¹⁸.

בית המזווה כל זמן שהמזווה בתוכו דינו כדין המזווה, אך אם הוא ריק דינו 'ככלי שמלאכתו לאיסור', היות ועיקרו נועד להיקבע בבית.

עיתונים וספרי חול שאסור לקרא בהם בשבת, האם מותר לטלטל אותם?

ספרי קודש מותר לטלטל אותם אפילו שלא לצורך כלל, כיון שמעולם לא היו בכלל הגזירה, ספרי חובכות ורפואות יש מתירים לקרות בהם בשבת וממילא אין עליהם תורת מוקצה¹⁹.

אולם, ספרי היסטוריה של אומות העולם, וכן סיפורי מלחמות שעברו אין לקרות בהם בשבת. וכן עיתונים שיש בהם פרסומות אסור

כלל, שהרי אינו לצורך שימוש או שמירת הכלי ואסור⁹, אולם, הרבה אחרונים חולקים ומתירים, שכיון שיש לו צורך ותענוג כל שהוא בכלי, גם זה נחשב לטלטול לצורך¹⁰.

ספרי קודש האם מותר לטלטל אותם שלא לצורך שבת כלל?

ספרים וכתבי הקודש מותר לטלטלם אף שלא לצורך כלל, כיון שהם לא היו בכלל גזירת נחמיה שהייתה רק על כלים, לפיכך אין סיבה לאוסרם בטלטול שלא לצורך¹¹, והרי הם ככלי היתר לפני גזירת נחמיה שהיו מותרים בטלטול אף שלא לצורך כלל¹². בכלל היתר זה אף ספרים שאין שימושם תדיר, כגון מחזורי תפילה של החגים וימים נוראים¹³.

האם מותר לבדוק מזווה בשבת? ומה הדין מזווה שהייתה מחוברת לקיר ונפלה בשבת, האם היא מוקצה?

מזווה הרי היא בכלל כתבי הקודש, לפי שניתן ללמוד ממנה דיני מזווה, דהיינו דיני שרטוט, סדר כתיבתה, צורת האותיות ועוד. ואף שמקפידים עליה שלא תתרטב או תפגם, מכל מקום אין לה דין מוקצה מזממת חסרון כיס לצורך תשמישי היתר שבה, כיון שאדם לא מקצה דעתו ממנה לצורכי בדיקה וקריאה¹⁴.

אם הייתה קבועה בדלת ונפלה, הסכמת

'כלי שמלאכתו להיתר' שמשמשים בו גם לפעולות אסורות האם הוא הופך ל'כלי שמלאכתו לאיסור'?

כשהשימוש המיועד הוא שימוש המותר בשבת, הרי הוא 'כלי שמלאכתו להיתר', גם אם ניתן להשתמש בו שימושים האסורים בשבת, כל שרוב שימושי לצורך היתר, או שמשמשים בו להיתר ולאיסור שווה בשווה, הרי הוא מוגדר 'כלי שמלאכתו להיתר', ומותר לטלטל אותו לכל צורך שהוא⁶.

האם מותר לטלטל 'כלי שמלאכתו להיתר' לצורך סדר וניקיון בלבד, אף שאינו צריך לחפץ או למקומו?

כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו לכל צורך שהוא, בין לצורך החפץ עצמו, בין לצורך מקום החפץ ובין לצורך תקינות החפץ, וכן לצורך סידור הבית דגם זה נחשב לטלטול לצורך⁷, אך לטלטול לבית צורך, כגון מי שמטלטל ומתעסק בחפצים בזמן דיבורו הרי זה אסור⁸.

האם מותר לשחק בכפית בין האצבעות לצורך ריכוז או הפגת מתח ועצבים?

חפצים כשיש לו תענוג בטלטולם, או שעוזר לו הטלטול להשקטת העצבים וכדומה, יש שכתבו שטלטול זה חשוב כטלטול שלא לצורך

10 ערוך השולחן אות טו, משה איש חי"ה עמוד יח מהגרי"ה קניבסקי, הגר"ן קרליץ חוט שני ח"ג פמ"ט סק"א, והוסיף שכן הורה החו"א ל"שואלים, ש"ח באר משה ח"א סימן כג, וכן מסיק להקל בחו"ע ח"ג עמוד י' בהערה.
11 שו"ע סימן שח ס"ד.
12 כמבואר בשו"ע אדמו"ר סי"ז, תהילה לדוד סק"ד.
13 דסיבת היתר אינה משום שימושם תדיר, אלא שלא היו בכלל הגזירה, וכן מוכח בתוספת שבת ס"ק כא, וכפי שביאר הגר"ש אריעריך בשולחן שלמה ס"ק כב.
14 הגר"ש אלישיב שלמי יהודה פ"א ס"ק יב, חוט שני ח"ג פ"ג סק"א, חו"ע שבת ג' עמוד י'. ויש שכתבו להסתפק בזה.
15 חוט שני מזווה סימן רפט סק"ב, חו"ע שם, ולא דמי לדין דלתות הבית שנתפרקו, הואיל וגם בעודה מחוברת לבית יש לה שם כלי בפני עצמו, ולא חלקל מהבית.
16 ומותר אף להחזירה אל הנרתיק שהייתה מונחת בו או אל חפירת הכותל שהייתה בו, ואין כאן איסור משום מתקן, במה שמכשיר את הבית להכנס בו, מפני שאין כל איסור לדור בשבת בבית שאין בו מזווה, ואין על המזווה תורת מוקצה כלל, חו"ע שם.
17 חוט שני שם ס"ק ב', שלמי יהודה שם בשם הגר"ש אלישיב.
18 שלמי יהודה פ"א ס"ד בשם הגר"ש אלישיב, הגר"ש אריעריך שולחן שלמה ס"ק ד'.
19 מג"א ס"ק י', בא"ח מקץ ס"א, משנ"ב ס"ק כב, כה"ח אות מ'.

1 גמרא שבת דף קכ"ע ב'.
2 'ליקוי' שם סעיף א עמוד תנב, ובש"כ כתב (שם סעיף פג עמוד של) שדבריו ששימושם תדיר ובכללם סכום וכדומה, מותר לטלטל אף שלא לצורך.
3 שו"ע סימן שח סעיף ד', ושלא לצורך היינו גם כל היום לא יצטרך אותו כלל, אבל אם יצטרך לו באותו היום הוא וטלטלו כדי שיהא מוכן לו לשטוף, שרי, משנ"ב שם ס"ק כא בשם הט"ו.
4 בן איש חי"ה פ"ב פרשת מקץ הלכה א'.
5 שו"ע שם וביאר עוד בפריי הידינים.
6 משנ"ב סימן שח סק"י ע"פ הפמ"ג, ובביאור'ם של ד"ה קרודם כתב לתמוה דאף ברוב מלאכתו לאיסור כיון שיש לו שימוש היתר ועומד הכלי אף לשימושם, אי"כ לא מקצה דעתו מחפץ זה ונשאר בצ"ע, ומ"מ למעשה פסק לאסור, ועיין באורחות שבת ח"ב פ"ט הערה כו מה שכתב ליישב בזה, ותלוי זה בחקירה בדין כלי שמלאכתו לאיסור אם יסוד איסור לטלטול שבו מחמה לצל הוא מדין מוקצה, או מדין גזירה שמה יבואו להשתמש בהם למלאכת איסור, שאם זה דין מוקצה כיון שמיועד גם קצת לשימושי היתר, לא מקצה דעתו מחפץ זה, ואם יסודו מדין גזירת כלים אי"כ הגדרת החפץ נמדדת לפי רוב תשמישו, ושבו בו גם לדין גזירת כלים, ואין כאן המקום להאריך.
7 ארוחות שבת ח"ב פ"ט הלכה פד.
8 חו"ע ח"ג עמוד א'-ר', 'ליקוי' שם סעיף א עמוד תנב, שש"כ שם.
9 בן איש חי פרשת מקץ אות א', 'ליקוי' שם עמ' תנו בהערה, ובוטש שני עמוד צט כתב שהחת"ס היה רגיל להיזהר כל ימות השבוע מליגע בלא כוונה בכלי כדי שלא ישכב בשבת ויטלטל כלים שלא לצורך.

לקרוא אותם בשבת, והרי הם מוקצים ככלי שמלאכתו לאיסור' לפיכך אין לטלטלם בשבת. אם נמצאים עיתונים או ספרים הנ"ל על הכורסא במקום שרוצה לשבת שם מותר לטלטלם לצורך מקומם.²⁰

האם מותר לטלטל חלה קפואה לצורך לחם משנה?

כל סוגי האוכלים מותר לטלטלם אף שלא לצורך כלל, כיון שגם הם מעולם לא היו בכלל הגזירה.²¹ כבר לחם קפוא ותבשילים קפואים אע"פ שבזמן בין השמשות לא היו ראויים לאכילה, כיון שאם ירצה בידו להפשיר אותם ובכך יחזור להיות ראויים לאכילה, אזי דינם כ'גומרו בידו אדם' ומותר לטלטלם בשבת גם בעודם קפואים.²²

בשר קפוא הנמצא במקפיא ורוצה להזיז אותו כדי להוציא את הגלידה שנמצאת מאחוריו האם מותר להזיז אותו בשבת?

בשר חי אינו נחשב כ'מוקצה' לפי שיש אנשים שאוכלים בשר חי ('אומצא'), כמו כן בשר חי ראוי למאכל בהמה וחיה המצויים. הלכך, אם רוצה להזיז בשר חי קפוא מותר, שהרי ניתן להפשירו ולאכול.²³ אכן, אם נמצא בזמן הסמוך למוצאי שבת ורוצה לטלטלו, צריך לוודא שאכן יש מספיק זמן הראוי להפשיר מעט מן הבשר ולהכשירו לאכילה. שאם אינו יכול להפשירו בשבת, נמצא שאינו ראוי לאכילה כלל, אפילו לבהמה וחיה, והרי הוא כעת 'מוקצה'.²⁴

יש שכתבו שבזמנינו אין לטלטל בשר חי בשבת, משום שענינו הרואות שאין דרך לאכול בשר חי מסוג כזה, ולכן דינו כדנין אבנים ועפר (שהרי בשבת אסור לבשל, ואין לו כעת שום שימוש), ואין הבשר עומד לאכילת בהמה, לפיכך אין להזיזו ממקומו בשבת.²⁵ וכיון שאסור להזיז את הבשר הקפוא, יש להזיזו כלאחר יד בטלטול מן הצד, שמותר לצורך דבר המותר (והיינו שיתפוס בידו את קופסת הגלידה וימשוך אותה אליו באופן שהבשר יזוז מאליו).²⁶

מכל מקום כיון שהרבה אחרונים כתבו דאף שאין דרך לאכול כזה בשר חי, מכל מקום אינו נחשב 'מוקצה' כיון שסוף סוף ראוי הוא למאכל, ובפרט שהבשר החי טחון או חתוך דק דק ועליו מלח ותבלין, וכן במסעדות יוקרה מגישים מאכל מבשר חי טחון עם תבלינים והוא נאכל לתאבון.²⁷

כפתור שנפל מבגד, האם מותר לטלטלו כדי לשמור אותו בכיסו שלא יאבד, והאם יש חילוק בין כפתור מיוחד של חליפה לבין

כפתור פשוט של חולצה?

נחלקו האחרונים האם מותר לטלטל כפתור שניתק מהבגד בשבת, ורוצה להצניעו כדי לתופרו לבגד אחר השבת, יש שכתבו לאסור לטלטלו, שהרי הכפתור 'מוקצה', שאינו ראוי כמות שהוא לשום שימוש.²⁸ טעם נוסף לאסור כיון שכדי להשתמש בו צריך תפירה חדשה לבגד,²⁹ לפיכך אין עליו שם כלי והרי הוא מוקצה. אולם, רוב האחרונים כתבו להקל בזה כדין דלתות הכלים שהתפרקו כיון שיש להם 'שם כלי' מחמת שראויים להתחבר עם הכלי, ומותר לטלטלם אף לצורך שמירתם, אפילו שאינם ראויים עתה למלאכה אחרת.³⁰ יש שכתבו שהיתר זה נוהג רק בכפתור מיוחד המיועד לבגד מסוים, שכן כפתור פשוט שאין מקפידים עליו להחזירו לבגד משום שמצויים כמותו לרוב, אינו נחשב כחלק מן הבגד, ואסור לטלטלו.³¹ אך בזמנינו גם הכפתורים הפשוטים שונים זה מזה ובדרך כלל מקפידים לשמור את הכפתור כדי להחזירו לבגד.³²

תמונות ואלבומי תמונות, האם מותר לטלטל אותם בשבת?

תמונות ואלבומי תמונות, דינם ככלי שמלאכתו להיתר, גם אלו הנמצאים בתוך מסגרת זכוכית, ומותר לטלטל אותם בשבת.³³ בתמונות הממוסגרות וקבועות בקיר יש חולקים וסוברים שכיון שקובע להם מקום ואינו מטלטלם כלל, א"כ דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס.³⁴

אגרטל ועציץ עם פרחים העמודים על השולחן לנוי, האם מותר לטלטלם ולהזיז אותם בשולחן?

אגרטל מלא במים ויש בו פרחים העומדים לנוי על שולחן השבת, נחלקו הפוסקים האם מותר בשבת להוציא את הפרחים או להחזירן למים, יש אוסרים להחזיר את פרחים לתוך המים בשבת אם הם מסוג הפרחים הנפתחים במים, ויש מתירים.³⁵ הרי שלסברת המתירים דין הפרחים דינם ככלי שמלאכתו להיתר ומותר לטלטלם. ולדעות האוסרים להחזיר יש שחששו שכשהפרחים בתהליך פתיחתם יש להיזהר ולטלטלם בנחת משום שגדנוד המים עלול לזרוז את פתיחת הפרחים וגידולם,³⁶ ויש שכתבו שלכל הדעות מותר לטלטל אגרטל עם פרחים, שהרי אין כוונתו לכך.³⁷ עציץ עם עפר לכל הדעות אסור לטלטלו בשבת, והרי הוא מוקצה.³⁸

האם מותר להשתמש בשבת במשקפת לצורך ראיית נופים או דברים מרוחקים, והאם מותר

לכוון את הפוקוס שלה בשבת?

משקפת שמסתכלים בה למקום רחוק או קרוב, הרי היא כלי שמלאכתו להיתר ומותר להשקיף בה בשבת. כמו כן, מותר לכוון את הפוקוס של העדשה ולהתאימה, כיון שכך דרך השימוש במשקפת.³⁹

קיבל במתנה סט צלחות יוקרתיות הצריכות טבילה, האם מותר לטלטל אותם בשבת קודם שהטבילו אותם?

כלי סעודה חדשים שיוצרו בבית חרושת של גויים צריכים טבילה. מכל מקום, מותר לטלטלם בשבת כדין כלי שמלאכתו להיתר, הואיל ומן הדין מותר להטבילם בשבת ולהשתמש בהם, לפיכך אין עליהם תורת מוקצה.⁴⁰ גם לשיטות האוסרים להטבילם בשבת, מכל מקום כיון שיכול להשתמש בכלי ע"י שייתן אותן במתנה לנוכרי ויחזור וישאל אותם מהגוי שאז אינם צריכים טבילה, יש להתירם אליהם ככלי היתר.⁴¹

דולר של הרבי, או מטבע ברכה לשמירה, האם מותר לטלטלו בשבת? ומה הדין בשטרות ישנים ששומר אותם כאוסף עתיקות?

מעות ושטר כסף דינם כמוקצה מחמת גופו.⁴² המיוחד מטבעות לשימוש לשבת אחת אין זה מועיל להוציאה מתורת מוקצה.⁴³ אך נחלקו האחרונים האם מועיל במטבעות ייחוד 'לעולם', יש שכתבו שייחוד 'לעולם' מועיל כדי להחשיבו ככלי לשימוש היתר,⁴⁴ ויש שכתבו שלא מועיל, משום שאין דרך לייחד מטבע 'לעולם' ועתיד הוא להימלך בדעתו ולהשתמש בה שוב כמטבע.⁴⁵

אספן מטבעות שהכניס לאלבום שלו מטבעות או שטרות וייחדם לכך לעולם, בין אם הם מטבעות עובר לסוחר ובין אם הם ישנים שלא ניתן לקנות בהם, באופן זה לכל השיטות יצאו מתורת מוקצה ודינם ככלי שמלאכתו להיתר.⁴⁶ המקבל מטבע או שטר מרב חשוב ומייחדו לעולם לשם שמירה, אינו מוקצה, שבייחודו לעולם פקע ממנו שם מטבע, והרי זה כעין קמיע עובר אותו אדם, אך ברגע שיחליט להשתמש בו בתור כסף יפקע יחודו והרי הוא מוקצה.⁴⁷

בדורות עברו יש שנהגו להעניק לחתן בשבת החתונה מטבע זהב כמתנה, והיות שכל מטבע הוא מוקצה מומת גופו, לפיכך הנהיגו שלא להיתר טלטול המטבע אלא אם כן יעשו בו נקב מערב שבת, וישחילו בו שרשרת כדי שיהיה עליו שם תכשיט, ואז יהיה מותר בטלטול, ומשום כבוד החתן ודבר מצווה התיירו.

20 ש"ע סימן שו סעיף י"ו, חו"ע שם עמוד לא.
21 ש"ע שם ס"ד, חו"ע ח"ג עמוד ט.

22 שולחן שלמה סימן שח ס"ק טו, אגרות משה הא"ח ח"ה סימן כב אות לה, חו"ע שם בהערה.
23 ש"ע סימן ש"ח סעיף ל"א, ובמשנ"ב שם ס"ק קכה הביא למחלוקת האחרונים אם דין זה דווקא בבשר ערוף, או אף בבשר בומה, והסו"ק הלכה של לטמון על המקלים בשעת הדחק.

24 ילק"י סימן שח סעיף ו-ט עמודים טא-טב, וכתב עוד שאם המקפיא הפסיק לעבוד באמצע שבת, וחושש שהבשר יפשיר ויתקלקל, מותר לטלטלו ולהעבירו למקר של השכנים.

25 בספר ערוך השולחן סעיף נ"ח, בא"ח ש"ב פרשת פקודי סעיף ט', ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה ס"ב כ"א אות ט', וכן פסק הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך שש"כ פ"א הערה כ', ובמאור בשבת ח"ב מכתב כ"ה אות ב' הוסיף דכיום אף בשר ערוף לא מבושל הוא מוקצה ומ"מ כתב להקל בעת הצורך, בהזון עובדיה (שבת ג עמ' יד) כתב שכיון וכיום אין דרך לאכול חז, יש להקל במקום הפסד, כגון שהיה מונח בשמש, שמתור להכניסו למקר. אבל בשו"ת הראשון לציון (הלק ב עמוד קנד) להרב ילקוט יוסף, כתב שאין כוונת החו"ע להיתר רק במקום הפסד, ודו"ב באופן המצוי שיצטרכו לטלטל בשר חי. ש"ע סימן ש"ח סעיף י"ב, ובמאור בש"ע סימן ש"ח ס"ח.

26 חו"ע ח"ג סעיף כ"ג, הגר"מ קרליץ (חוט שני שבת ח"ג סמ"א א), הגר"ש אלישיב שלמי יהודה פ"ח ס"ק ב', חו"ע ח"ג עמוד די-ז.

27 אגרות משה או"ח ח"ה סימן כב אות כ'.

28 הגר"ש אלישיב שלמי יהודה פ"ב ס"ק די, שלא דמי לדלת שעומדת להחזירה כמות שהיא.
29 ש"ע סימן ש"ח סעיף ח' משנ"ב שם ס"ק לה, התייר אף מחמה לצל, ואף שאין ראויים לשימוש, וכן לגבי כפתור, מנחת שבת סימן פח ס"ק ב', הרב וואנר קובץ מביט לוי חלק י' עמוד נג אות יד, שו"ת באר משה חלק ו' סימן פו, שו"ת יביע אומר ח"ו סימן לו אות י', ובחו"ע ח"ג עמוד ז', וכן מוכח בשו"ת הגר"ז סימן שח סעיף מא, בדיון שיידי בנדים שמותר לעניים לטלטלם כיון שראויים לעשותם טלאי לבגדיהם, אלמא אף שמחוסרים תפירה מותר.

31 ש"ע פרק טו הערה רלד.

32 אורחות שבת ח"ב פ"ט הלכה קסו, ובהערה רכ.
33 תמונות הש"ע שכתב רק דוגמאות של כלים ששמישן לאיסור, תוספת שבת סימן י' סק"א, תהלה לדוד סימן שח ס"ק ג, ובסימן שלו ס"ק ו', שו"ת דברי יואל חלק או"ח סימן י' אות ב', קצות השולחן סימן קח סעיף יב, שו"ת יביע אומר ח"ו סימן לט אות ג', חו"ע ח"ג עמוד צא-צב, ועוד, וכ"ל בהלכות מוקצה מחמת חסרון כיס.
34 מג"א, מהר"י אבוהב בהנהגותיו על הטור, משנ"ב סימן שח ס"ק ח', הגר"ז אויערבך שולחן שלמה שם ובס"ק ח', ובתוספתא לספר שבות יצחק מוקצה, שו"ת מים רבים האו"ח סימן לא.
35 הר"מ א' סימן שלו סעיף י' ומשנ"ב שם ס"ק נד אוסרים, אולם המהר"ק"ש, נהר מצרים ח"ו טו ע"א, ברכי יוסף סימן שלו ס"ק ו', שו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן קב, כתבו שלא ראוינו שחוששים לזה ומותר.
36 שלמי יהודה עמוד עב בשם הגר"ש אלישיב, והגר"ב"י זלבר בספר בריית עולם עמוד לב נשאר בצ"ע אם מותר לטלטלם.
37 ש"ש"כ פרק כו סעיף כה עמוד ת"ב, ובחו"ע שם בהערה כתב דודאי מותר לטלטלם אף לדעת האוסרים להחזירם למים, הדיו דבר שאינו מתכונן, עיין עוד בזה שו"ת יהודה דעת ח"ב סימן נג.
38 חו"ע שם עמוד כה, ילק"י שם סעיף י' - י' עמוד תסו, ש"ש"כ פרק כו סעיף כה עמוד ת"ב ושמ סעיף ב עמוד תד.
39 ילק"י שם סעיף טו עמוד תטס, ש"ש"כ פרק טו סעיף מו עמוד רמב.
40 ש"ע סימן שח סעיף ז'
41 חו"ע עמוד מז, שלמי יהודה עמוד רכו, ויש שכתבו להסתפק בזה כיון שלמעשה אין דעתו להטבילם בשבת אפילו על ידי הערמה.
42 חו"ע פ"ב הערה פט.
43 שו"ע סימן שי ס"ז.
44 שו"ע סימן שח סעיף כב.
45 משנ"ב סימן שח סעיף עג-עד.
46 חו"ע או"ח סימן מב ס"ק ג'
47 אורחות שבת ח"ב הלכה רמ ובהערה שם, הליכות שבת סימן שח הלכה עו.
48 וכדין הוורק את האבן שייחוד בין האבנים.